

فصلنامه مطالعات نوین بانکی

ISSN : 2645-5420

شماره مجوز: ۸۳۲۸۹ ((شماره پانزدهم-تابستان ۱۴۰۱))

تشکیلات سازمانی صندوق بین‌المللی پول

(تاریخ دریافت ۱۴۰۱/۰۲/۰۲، تاریخ تصویب ۱۴۰۱/۰۵/۲۰)

فریبرز خسروی

پژوهشگر برگزیده کشور و دارنده تندیس پژوهشگر برتر موسسه قانون یار در سال ۱۴۰۰

چکیده

صندوق بین‌المللی پول یک سازمان بین‌المللی است که بر اجرای سامانه پولی بین‌المللی نظارت دارد. صندوق بین‌المللی پول، یکی از معتبرترین منابع ارزیابی و پیش‌بینی وضعیت اقتصاد جهانی محسوب می‌شود. طرح بنیان‌گذاری صندوق در کنفرانس برتون وودز در ژوئیه ۱۹۴۴ که ساختار اقتصادی جهان پس از جنگ جهانی دوم شکل گرفت به وجود آمد و در دسامبر ۱۹۴۵ آغاز به کار کرد. هر کشوری می‌تواند درخواست عضویت در سازمان صندوق بین‌المللی پول را ارائه کند؛ البته اگر واجد شرایط باشد. از جمله این شرایط، ارائه اطلاعات درباره اقتصاد آن کشور و پرداخت مبلغی برای اشتراک است که هر قدر کشور ثروتمندتر باشد این حق اشتراک هم بالاتر است. بانک جهانی ابتدا برای کمک به بازسازی خرابی‌های جنگ جهانی دوم به وجود آمد، ولی در سال ۱۹۴۹، به سمت ارتقای توسعه اقتصادی در کشورهای توسعه‌نیافته معطوف شد. از صندوق بین‌المللی پول عمدتاً به عنوان آخرین پناهگاه برای گرفتن کمک مالی یاد می‌شود؛ زمانی که کشورها با بحران شدید مالی مواجه می‌شوند، برای دریافت کمک مالی به این سازمان رجوع می‌کنند. در این مقاله که با روش تحلیلی-توصیفی نگارش شده است قصد داریم به تشکیلات سازمانی صندوق بین‌المللی پول بپردازیم.

واژگان کلیدی: صندوق بین‌المللی پول، اقتصاد بین‌المللی کشورها، همکاری اقتصادی و

پولی کشورها، سیاست‌های مالی و پولی

بخش اول: سازمان و تشکیلات صندوق بین‌المللی پول

بند اول: اساسنامه صندوق و ماهیت حقوقی آن

سند تاسیس صندوق بین‌المللی پول معاهده‌ای است که تحت عنوان موافقت‌نامه^۱ در دسامبر ۱۹۴۵ به وسیله ۲۹ دولت که روی هم‌رفته ۸۰٪ سهام اولیه صندوق را داشتند امضاء و به موقع اجرا گذارده شد. ماده یک عهدنامه مربوط به حقوق معاهدات، واژه معاهده را چنین تعریف می‌کند: «اصطلاح معاهده به معنای توافق بین‌المللی است که به موجب مقررات حقوق بین‌الملل به صورت مکتوب از سوی چند کشور تحقق پذیرفته و ممکن است در سندی واحد و یا دو یا چند سند پیوسته ثبت بشود حال دیگر فرق نمی‌کند که به چه عنوان خوانده شود.»^۲ بدین ترتیب معاهده با دو معیار مکتوب بودن و انعقاد بین چند کشور شناسایی می‌گردد لذا اساسنامه صندوق بین‌المللی پول چون بین چندین کشور به صورت مکتوب منعقد گردیده است معاهده محسوب می‌گردد. اصولاً معاهداتی که توسط نمایندگان کشورها امضاء می‌شود در صورتی تعهدآور است که به تصویب قانونی در کشورهای مربوطه برسد به همین علت بند الف بخش اول ماده سی و یکم اساسنامه صندوق بین‌المللی پول نیز مقرر می‌دارد هر دولتی که از طرف او این موافقت‌نامه امضاء می‌شود سندی حاکی از اینکه موافقت‌نامه حاضر را طبق قوانین کشور خود پذیرفته و اقدامات لازم را برای قادر بودن به ایفای کلیه تعهدات مندرج در این موافقت‌نامه به عمل آورده است نزد دولت ایالات متحده امریکا خواهد سپرد و هر کشوری پس از سپردن سند مندرج در این بند عضو صندوق محسوب خواهد شد. سوالی که ممکن است در این جا مطرح شود این است که پس از تصویب معاهده‌ای مانند سند تاسیس

^۱- agreement

^۲- کیلیار، کلود آلبر، نهادهای روابط بین‌الملل ترجمه هدایت... فلسفی انتشارات نشر نوسال ۱۳۶۸ صفحه ۴۵۰.

صندوق بین‌المللی پول در مراجع ذیصلاح داخلی، چنین معاهده‌ای چه نقشی را می‌تواند در رابطه با قوانین داخلی بازی کند و یا به عبارت دیگر آثار حقوقی چنین معاهده یا موافقت‌نامه‌ای در کشورهای امضاء کننده به چه شکل است، اکثر حقوقدانان بر این عقیده‌اند که در قواعد حقوقی سلسله‌مراتبی وجود دارد و در بسیاری از کشورهای دنیا معاهده برتر از حقوق داخلی و حتی قانون اساسی محسوب می‌شود ولی عده‌ای دیگر از حقوقدانان معتقدند که اصل حاکم در این مورد آن است که اگر تشریفات وضع دو قاعده حقوقی یکسان باشد هیچ‌یک از آن دو قاعده را بر دیگری برتری نیست اما در صورتی که وضع و تدوین یک قاعده پیچیده‌تر و سنگین‌تر از قاعده دیگر باشد، اصولاً اهمیت قاعده نخست پیش از قاعده دوم است در مورد معاهده و قانون اساسی چون تشریفات انعقاد و تصویب معاهده از تشریفات مفصل وضع و تصویب قانون اساسی ساده‌تر است بنابراین قانون اساسی برتر از معاهده است.^۱ به هر حال کشورهای مختلف در این خصوص طرق مختلف اختیار کرده‌اند با توجه به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران^۲ در ایران معاهدات در رتبه پایین‌تر از قانون اساسی و قوانین عادی موخر قرار می‌گیرند و در صورتی لازم‌الاجرا می‌باشند که بر خلاف موازین اسلامی نباشند که در مورد اساسنامه صندوق نیز این اصل صادق است.

^۱ - مرجع اخیرالذکر صفحه ۴۶۷

^۲ - به موجب مفاد اصول ذیل‌الذکر قانون اساسی:

اصل چهارم: کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی و ... باید بر اساس موازین اسلامی باشد و ... تشخیص این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است.

اصل هفتاد و هفتم:

عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای ملی برسد.

اصل نود و ششم:

تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با احکام اسلام با اکثریت فقهای شورای نگهبان و تشخیص عدم تعارض آن‌ها با قانون اساسی بر عهده اکثریت همه اعضای شورای نگهبان است.

بند دوم: ماهیت حقوقی صندوق

سازمانهای بین‌المللی امروزی برخلاف سازمانهای ی که در ادوار گذشته برای حل مسائل خاصی از طرف دولتها به وجود می‌آمدند دارای شخصیت حقوقی متمایز از دولتها هستند و وجود شخصیت حقوقی متمایز به این معنی است که این سازمانها با وجودی که از طرف دولتها ایجاد شده‌اند تابع نظر آنها نیستند و در مقابل ایشان استقلال دارند.^۱ استقلال سازمانهای بین‌المللی همان چیزی است که در حقوق داخلی «شخصیت حقوقی» خوانده می‌شود. سازمانی که واجد شخصیت حقوقی می‌شود از بنیانگذاران آن مستقل می‌گردد. تصمیمات این سازمان مربوط به خود آن است و مسئولیت‌های اعمال آن نیز متوجه خودش می‌گردد به علاوه این سازمان دارای اموال، بودجه و کارکنانی سواى اموال، بودجه و کارکنان پایه‌گذاران آن می‌باشد. همین خصوصیت استقلال است که تفاوت میان سازمانهای بین‌المللی و کنفرانس‌های بین‌المللی را آشکار می‌سازد. موضوع شخصیت حقوقی سازمانهای بین‌المللی به دنبال قتل نماینده ویژه سازمان ملل در فلسطین توسط گروه‌های ویژه اسرائیلی در سال ۱۹۴۷ مطرح می‌شود و در سال ۱۹۴۸ سازمان ملل از دیوان بین‌المللی دادگستری تقاضا کرد که در مورد سوال ذیل اظهارنظر نماید که اگر خسارتی در حین انجام وظیفه متوجه یک کارمند سازمان ملل متحد شود آیا سازمان ملل متحد محق است که بر علیه دولت محل وقوع حادثه اقامه دعوی کند یا خیر؟ دیوان بین‌المللی دادگستری در ۱۱ آوریل ۱۹۴۹ به این سوال پاسخ داد و صراحتاً عنوان کرد که سازمان ملل متحد از شخصیت بین‌المللی برخوردار است و می‌تواند از کلیه حقوقی که برای انجام وظیفه‌اش ضروری است بهره‌مند گردد. این رای مبنای پذیرش حقوقی شخصیت بین‌المللی سازمانهای بین‌المللی است و قبل از آن فقط دولتها بودند

^۱ - دکتر میرعباسی، سید محمدباقر، جزوه درس سازمان‌های بین‌المللی مجتمع آموزش عالی قم - نیمسال تحصیلی ۷۲-۱۳۷۱ صفحه ۲۷.

که در عرصه بین‌المللی طرف حق و تکلیف محسوب می‌گردیدند. صندوق دارای شخصیت حقوقی مستقل بوده و به موجب ماده نه (۹) اساسنامه برای عقد قرارداد، تحصیل و فروش اموال منقول و غیرمنقول و مبادرت به اقدامات حقوقی دارای صلاحیت کامل می‌باشد. در جهت اینکه صندوق بتواند وظایف محوله را به نحو احسن به انجام برساند اعضاء به موجب اساسنامه باید مزایا و مصونیت‌های ذیل را برای آن قائل شوند. صندوق و اموال و دارایی‌هایش در هر جا که باشند و به وسیله هر کس که نگاهداری شود در برابر هر نوع اقدام قضائی مصونیت خواهد داشت مگر تا حدودی که صندوق مصونیت خود را در مورد هر اقدام قضائی و یا به موجب شرایط یک قرارداد صریحاً اسقاط کرده باشد. اموال و دارایی‌های صندوق در هر جا و نزد هر کس که باشد از کاوش، تصرف، ضبط و مصادره و یا هر گونه توقیف دیگر که از طرف قوه اجرائیه یا مقننه صورت گیرد مصون خواهد بود و در پرونده‌های صندوق نیز نمی‌توان دخل و تصرف کرد. تا جایی که در جهت حصول به اهداف صندوق ضروری است تمام اموال و دارایی‌های صندوق از محدودیت‌ها، مقررات، کنترل‌ها و برقراری مهلت‌های قانونی برای تاخیر در پرداخت بدهی‌ها به هر نوع و کیفیتی که باشد مصون خواهد بود. مکاتبات و مخابرات رسمی صندوق نیز از مصونیت رسمی و سیاسی برخوردار است. همه اعضاء هیئت نمایندگان دولت‌ها، مدیران اجرایی و علی‌البدل اعضاء کمیته‌ها، نمایندگان که از طرف صندوق محسوب می‌شوند و مشاوران هر یک از اشخاص فوق‌الذکر، صاحب‌منصبان و کارکنان صندوق.

۱) از تعقیب حقوقی در مورد عملیاتی که از نظر شغل رسمی خود انجام می‌دهند مصون خواهند بود مگر در مواردی که صندوق این مصونیت را سلب نماید.

۲) در صورتی که تابعیت کشور محل کار خود را دارا نباشند از محدودیت‌های مهاجرت، مقررات ثبت‌نام اتباع خارجی و تعهدات مربوط به خدمات ملی مصون خواهند بود و همچنین

در مورد محدودیت‌های رازی همان تسهیلاتی را که اعضاء برای نمایندگان، ماموران و کارکنان هم‌رتبه سایر اعضاء مقرر داشته‌اند درباره آنان نیز معمول خواهند نمود.

۳) از لحاظ تسهیلات مسافرت از همان امتیازاتی برخوردار خواهند بود که نمایندگان، ماموران و کارکنان هم‌رتبه سایر اعضاء برخوردار هستند. گذشته از این صندوق، دارایی‌ها، اموال، درآمد و معاملات و عملیات آن از پرداخت هر گونه مالیات و عوارض گمرکی معاف خواهند بود. به علاوه صندوق از هر گونه تعهد مالی برای وصول یا پرداخت هر گونه مالیات یا عوارض مصون خواهد بود و نسبت به حقوق و حق‌الزحمه‌ای که از طرف صندوق به مدیران اصلی و علی‌البدل صاحب منصبان و یا کارکنان صندوق که تبعه بومی یا عملی کشور نیستند یا تابعیت محلی را به صورت دیگری ندارند، پرداخت می‌شود هیچ نوع مالیاتی تعلق نخواهد گرفت. همچنین هیچ نوع مالیاتی به اسناد و اوراق بهاداری که توسط صندوق منتشر می‌شود در دست هر شخصی که باشد و به سود سهام یا بهره متعلق به آن، تعلق نخواهد گرفت.

بند سوم: اهداف صندوق

۴۴ کشور جهان در کنفرانس برتن وودز بر روی اهداف صندوق بین‌المللی پول مذاکره، و نهایتاً به توافق رسیدند البته باید توجه داشت که در آن زمان اکثر کشورها فاقد قدرت مالی و فنی بوده و قدرت بحث چندانی نداشتند. البته اتحاد جماهیر شوروی و نمایندگان مصر، فیلیپین و به خصوص هند نقش فعالی را در این رابطه بازی کردند و حتی نماینده هند خواستار اصلاحاتی در ماده یک اساسنامه که مربوط به اهداف صندوق بود گردید تا به نحوی مسئله توسعه و کشورهای در حال توسعه مورد توجه بیشتری قرار گیرند که این امر با مخالفت آمریکا، انگلیس و آفریقای جنوبی قرار گرفت و نهایتاً پس از اصلاحات آوریل ۱۹۷۸ اهداف صندوق به شرح ذیل می‌باشد:

۱) گسترش همکاری پولی بین‌المللی و فراهم نمودن وسایل تبادل نظر و تشریک مساعی در مسائل پولی بین‌المللی از طریق یک موسسه دائمی.

۲) فراهم نمودن شرایط لازم برای گسترش و رشد متوازن تجارت بین‌المللی و بالنتیجه کمک به حصول هدف‌های اولیه سیاست اقتصادی یعنی اعتلاء و حفظ سطح اشتغال و درآمد واقعی و توسعه منابع تولیدی کلیه اعضا.

۳) کمک به پیشبرد میزان ثبات ارزی و حفظ ترتیبات منظم ارزی در میان اعضا و پرهیز از رقابت در کاهش دادن نرخ ارزها

۴) تشریک مساعی در ایجاد یک سیستم چندجانبه پرداختها در زمینه معاملات جاری بین اعضا و همچنین رفع محدودیت‌های ارزی که مانع رشد تجارت جهانی است.

۵) ایجاد اعتماد در میان اعضا از طریق قراردادان منابع صندوق به طرز موقت در اختیار آنها به منظور آن که اعضا بتوانند تعدیلات لازم را در موازنه پرداختها یشان به عمل آورند بی آنکه توسل به اقداماتی نمایند که مضر به رونق اقتصادی ملی یا بین‌المللی باشد.

تمامی سیاست‌ها و تصمیمات صندوق بایست بر مبنای این اهداف صورت می‌گیرد در حاضر بیش از ۱۰۰ کشور در حال توسعه که در کنفرانس برتن وودز حضور نداشتند به صندوق بین‌المللی پول ملحق گشته و اهداف آن را پذیرفته‌اند.

بند چهارم: وظایف صندوق

صندوق بین‌المللی پول دارای وظایفی است تا حصول به اهداف را تسهیل نماید. این وظایف را می‌توان به ۲ دسته تقسیم نمود:

۱- وظیفه تنظیم سیاستهای مالی و پولی

صندوق می‌بایست در خصوص سیاستهای نرخ ارز و محدودیت‌های پرداختها در کشورهای عضو نظارت نماید و به وسیله الزام دولتها به رعایت یک سری مجموع‌القوانین حسن رفتار، روابط اقتصاد مالی بین‌المللی را کنترل نماید. برای مثال اعضای صندوق می‌بایست از انعقاد قراردادهای دو جانبه و یا منطقه‌ای که به ضرر سایر اعضاست خودداری نمایند و وظیفه صندوق این است که بر این امر نظارت نماید و کنترل کند تا در تراز پرداختهای کشورهای عضو در رابطه با تجارت و مبادلات بین‌المللی عدم تعادل ایجاد نگردد. گزارش جامعی در مورد نرخ‌های ارز ممالک عضو هر سه ماه یکبار به اطلاع هیئت اجرایی صندوق رسانده می‌شود و صندوق بین‌المللی پول در آوریل ۱۹۷۷ اصول و روش‌های بازرسی خود را تنظیم نمود.^۱ و بازرسی نظام ارزی کشور از آن زمان تاکنون تکامل یافته است و کشورهای عضو نیز باید در صورت درخواست صندوق، اطلاعات لازم را در اختیار آن قرار داده و با صندوق در مورد سیاستهای نرخ ارز خود مشورت نمایند.

۲- وظیفه تامین مالی

هر عضو صندوق دارای سهمیه تعیین شده‌ای است که بسته به اهمیت آن کشور در دنیای اقتصادی و قدرت رای آن در داخل صندوق متفاوت است در واقع منابع صندوق بیشتر از سهمیه اعضا ترتیبیاتی که برای قرض گرفتن وجود دارد و حق برداشت ویژه (SDR) تامین می‌گردد. اگر یک کشور تقاضای کمک مالی بنماید و میزان این کمک بیش از سهمیه آن کشور باشد در این صورت صندوق این مبلغ را با شرایط سختی (در جهت الزام آن کشور به

^۱ - گلریز، حسن، سازمان‌های پولی و مالی بین‌المللی، دانشگاه علوم بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سال

متعادل ساختن تراز پرداختهایش) به او وام می‌دهد به عبارت دیگر ترانش ذخیره هر کشور بدون قید و شرط قابل استرداد است ولی برای استفاده بیشتر از منابع صندوق، کشور استفاده کننده، از وام می‌بایستی سیاستهای به کار بندد که در تعدیل تراز پرداختها یش موثر باشد. کشور مورد نظر بایستی طی نامه رسمی سیاستهای ی که در قبال پرداخت وام از صندوق بین‌المللی پول اتخاذ خواهد کرد را اعلام دارد. این نامه معمولاً حاوی خلاصه‌ای از اهداف سیاستهای کشور در رابطه با موازنه پرداختها رشد اقتصادی و تغییر سطح عمومی قیمت‌ها و نیز رئوس روشهای مورد قبول برای رسیدن به این اهداف است.

۳- وظیفه مشاوره

به منظور انجام تکالیف خود صندوق بایستی اطلاعاتش را درباره سیاستها و شرایط اقتصادی کشورهای عضو به روز نگهدارد بنابراین به موجب ماده ۴ اساسنامه انجام مشورت‌های منظم میان صندوق و ممالک عضو پیش‌بینی گردیده است و صندوق عملاً از طریق مشورت‌های متناوب که در کشورهای عضو انجام می‌شود اطلاعاتی را در مورد اوضاع و احوال اقتصادی آن کشور به دست می‌آورد. در سال‌های اولیه تاسیس صندوق، مشاوره فقط خاص کشورهایی بود که محدودیتهایی را برای تبدیل ارز برقرار کرده بودند ولی از سال ۱۹۷۸ مشاوره برای تمام کشورها صورت می‌گیرد مشاوره در مورد کشورهای عضو معمولاً سالی یکبار انجام می‌شود اما اگر کشوری با مشکل جدی اقتصادی مواجه شود که موجب آسیب به اقتصاد سایر کشورها گردد مدیرعامل صندوق می‌تواند بحث‌ها و مشورت‌های اضافی برای آن عضو برقرار سازد. صندوق هر سال تیمی مرکب از ۴ تا ۵ نفر از کارکنان خویش را به پایتخت کشورهای عضو برای مدتی حدود دو هفته برای جمع‌آوری اطلاعات و مذاکره اعزام می‌دارد. اولین مرحله مشاوره اختصاص به جمع‌آوری اطلاعات آماری در مورد صادرات و واردات، دستمزد،

قیمت‌ها، اشتغال، نرخ بهره، حجم پول در جهان، سرمایه‌گذاری درآمدهای مالیاتی، درآمد هزینه بودجه و سایر جنبه‌های زندگی اقتصادی در ارتباط با ارزش مبادله پول دارد در مرحله دوم اعضای تیم با مسئولان بالای دولتی در مورد تاثیر سیاستهای اقتصادی سال قبل و تغییرات احتمالی آن برای سال آینده مذاکره می‌کنند همچنین کوششهای انجام شده برای رفع محدودیت‌های احتمالی موجود برای تبدیل پول رایج کشور از جمله مذاکرات تیم خواهد بود. این اطلاعات همچنین به صندوق امکان می‌دهد که تقاضای وام اعضاء و یا تقاضاهای مربوط به تغییر روشهای ارزی را به سرعت مورد بررسی قرار دهد و در بسیاری از موارد همین مباحثات و گفتگوها خودبخود به کشورهای عضو کمک می‌کند که مسائل خود را بهتر بشناسند و مسائل موازنه پرداختهایشان را در همان مراحل اولیه حل و فصل کنند. در پایان مذاکرات، گروه کارشناسی صندوق، قبل از اینکه گزارش رسمی خود را به صندوق ارائه دهد یک گزارش اولیه درباره مسائل و مشکلاتی که به نظرش رسیده به اطلاع آن کشور می‌رساند سپس تیم اعزامی در هر صندوق در واشنگتن گزارش تفصیلی برای طرح در هیئت اجرایی صندوق را آماده می‌نماید و گزارش با حضور نماینده کشور ذیربط در هیئت اجرایی برای ارزیابی عملکرد اقتصادی آن کشور مطرح می‌شود خلاصه مذاکرات غالباً همراه با پیشنهاداتی برای چگونگی تقویت نقاط ضعف اقتصاد کشور مربوطه برای دولت ذیربط ارسال می‌گردد. علاوه بر مذاکرات متناوب و دوره‌ای صندوق در مورد آن کشورهایی که سیاست آنها تاثیر عمده‌ای بر اقتصاد جهانی برجای می‌گذارد نظیر امریکا و سایر کشورهای صنعتی جلسات بحث و مشورت برگزار می‌کند. هدف عمده این جلسات ویژه مرور بر اوضاع و احوال اقتصاد جهانی و پیش‌بینی و ارزیابی توسعه اقتصادی جهان است. نتایج این مباحثات و

مذاکرات سالی دوبار در نشریه صندوق بین‌المللی پول^۱ انتشار می‌یابد اطلاعات این نشریه به کشورهای عضو کمک خواهد کرد سیاستهای اقتصادی خویش را با سیاستهای توسعه پیش‌بینی شده در سایر کشورها هماهنگ سازند. ضمناً در موارد استثنایی ممکن است گفتگوی مجددی نیز با اعضاء صورت گیرد و این امر به دو صورت ممکن است انجام پذیرد، اول اینکه مدیرعامل صندوق به طور محرمانه و نیز رسمی تعدیلاتی را در سیستم نرخ ارز کشور عضو خواستار شود و این معمولاً در مواردی است که سیاستها یا سیستم ارزی کشور مورد نظر تاثیر محسوسی روی اعضاء دیگر داشته باشد دوم اینکه هر گاه بین دو مشاوره سالیانه، مدیرعامل صندوق سیاستهای ارزی کشور مربوطه را مغایر با اساسنامه صندوق تشخیص دهد، می‌تواند در این خصوص با کشور مورد بحث به مذاکره بنشینند.

بند پنجم: عضویت در صندوق

الف- اعضاء صندوق و سهمیه یا حق عضویت

اعضای اولیه صندوق، کشورهایی هستند که در کنفرانس برتن وودز حضور داشتند و دولتهایشان عضویت صندوق را پیش از ۳۱ دسامبر ۱۹۴۵ پذیرفته باشند به موجب این قاعده از ۴۵ کشور عضو سازمان ملل متحد، ۳۰ کشور اعضای اولیه صندوق بین‌المللی پول محسوب می‌گردند. در کنفرانس برتن وودز ۴۴ کشور جهان شرکت داشتند که ۱۴ کشور از این تعداد به علت نارضایتی از شرایط صندوق بین‌المللی پول یا عدم کفایت فنی خودشان نتوانستند به صندوق ملحق شوند. عضویت در صندوق برای کلیه کشورهای مستقل آزاد است این بدان مفهوم است که کشورهای متقاضی نه تنها باید بر روابط خارجی و سیاستهای اقتصادی خود

^۱- این نشریه تحت عنوان World Economic Outlook منتشر می‌گردد.

حاکم باشند بلکه باید قادر باشند به تعهدات عضویت خود بر مبنای اساسنامه صندوق عمل نمایند. تصمیم‌گیری در خصوص پذیرش اعضای جدید با هیئت رئیسه صندوق می‌باشد از اول ژانویه ۱۹۴۷ تا اوت ۱۹۹۳ تعداد کشورهای عضو از ۴۰ کشور به ۱۷۸ کشور افزایش یافته است زیرا بسیاری از کشورهای استقلال یافته و اکثر کشورهایی که پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی شکل گرفته‌اند به صندوق ملحق شده‌اند. برای هر یک از اعضاء حق عضویتی و یا سهمیه‌ای برحسب حق برداشت مخصوص تعیین می‌شود میزان سهمیه هر کشور، برای اعضاء در رابطه با وامی که در آینده دریافت می‌کنند و قدرت رایی که در صندوق دارد از اهمیت بسزایی برخوردار است. در واقع هر کشور عضو یک سهم تعیین شده دارد که نشان‌دهنده مشارکت و قدرت نفوذ رای آن کشور در تصمیمات صندوق می‌باشد همچنین هر عضو نسبت به مقدار سهمیه‌ای که پرداخت نموده است از منابع عمومی صندوق استفاده می‌کند. مرکز اصلی صندوق در کشوری که بیشترین سهمیه را دارا باشد قرار می‌گیرد و به همین دلیل در حال حاضر در شهر واشنگتن امریکا واقع شده است. هر عضو، بانک مرکزی خود را به عنوان سپرده‌نگهدار موجودی صندوق از پول خود معین می‌کند صندوق می‌تواند دارایی‌های طلای خود را نزد بانک‌های مرکزی سپرده‌نگهدار ۶ کشوری که بیشترین سهم را دارند بپردازد نصف موجودی صندوق در کشور محل استقرار و ۴۰٪ آن در ۵ عضو دیگر از ۶ عضو سهامدار عمده نگهداری می‌شود. هیئت رئیسه صندوق در فواصلی که از ۵ سال تجاوز نخواهد کرد میزان سهمیه کلیه اعضاء را مورد بررسی قرار خواهد داد و در صورتی که مقتضی بداند پیشنهاد تعدیل سهمیه را خواهد نمود هیئت رئیسه همچنین می‌تواند در هر موقع مناسب دیگری بنا به تقاضای هر یک از اعضاء، تغییر میزان سهمیه آن عضو را مورد بررسی قرار دهد تغییر میزان سهمیه ما مستلزم تصویب اکثریت ۸۵٪ کل آراء خواهد بود و سهمیه هیچ عضوی تا زمانی که عضو موافقت نکرده باشد تغییر نخواهد یافت. سهمیه هر کشور بر حسب قدرت

اقتصادی آن کشور مانند ارزش تولید ناخالص داخل، نسبت واردات به صادرات در بازرگانی خارجی، میزان ذخایر طلا و ارز محاسبه می‌شود. هر کشور دارای ۲۵۰ رای و یک رای اضافی در ازای هر یک سهم که ۱۰۰.۰۰۰ حق برداشت مخصوص است می‌باشد. بدین ترتیب همان‌طور که قبلاً نیز گفته شد اعتبار و درجه نفوذ هر کشور در تصمیم‌گیری‌ها و سیاستهای صندوق براساس سهمیه آن کشور تعیین می‌گردد. چنین مکانیسمی البته تامین‌کننده سلطه کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری عضو است. در حال حاضر مجموع سهمیه‌های هفت کشور عمده سرمایه‌داری جهان یعنی ایالات متحده امریکا، انگلیس، جمهوری فدرال آلمان، فرانسه، ژاپن، کانادا و ایتالیا به علاوه سرمایه عربستان سعودی ۵۰٪ از سرمایه صندوق را تشکیل می‌دهد در حالی که مجموع سهمیه‌های کشورهای در حال توسعه که در حدود ۸۰٪ اعضا صندوق را تشکیل می‌دهند کمی بیش از ۲۵٪ است. در این میان ایالات متحده امریکا بالاترین میزان سهمیه را می‌پردازد و در نتیجه بیشترین تعداد رای را در اختیار دارد. نظر به اینکه تمام تصمیم‌گیری‌های اساسی صندوق با اکثریت ۸۵٪ آراء تصویب می‌شود. ایالات متحده در واقع می‌تواند هر یک از تصمیم‌های صندوق را وتو کند بنابراین می‌توان گفت که صندوق بین‌المللی پول از بدو تاسیس خود تاکنون هیچ‌گاه تصمیمی مغایر با سیاستهای ایالات متحده اتخاذ نکرده است. در سال ۱۹۸۱ صندوق بین‌المللی پول پس از اخذ وامی معادل ۸ میلیارد حق برداشت مخصوص از عربستان سعودی به عنوان یک مورد استثنائی با تقاضای عربستان مبنی بر افزایش سهمیه این کشور در صندوق از ۱/۰۴ به ۲/۱ میلیارد حق برداشت مخصوص موافقت کرد در نتیجه عربستان از نقطه نظر تعداد آراء و قدرت تصمیم‌گیری در میان اعضای صندوق از مقام سیزدهم به مقام ششم یعنی بالاتر از کشورهای کانادا و ایتالیا ارتقاء می‌یابد. هنگام تعیین سهمیه اولیه اعضا در کنفرانس برتن وودز، ایالات متحده امریکا فرمولی را پیشنهاد کرده بود که به موجب آن سهمیه هر کشوری براساس درآمد ملی، ذخایر طلا و دلار، میزان واردات،

نوسان صادرات و نسبت صادرات به درآمد ملی تعیین می‌گردید این فرمول در سال ۱۹۶۳ مورد تجدید نظر قرار گرفت و در فرمول جدید اهمیت بیشتری به حجم تجارت و تغییرات آن داده شده و از اهمیت درآمد ملی کاسته شده بود. فرمول جدید تا اوایل دهه ۱۹۸۰ برای تعیین سهمیه اعضای جدید مورد استفاده بود در سال ۱۹۸۳ مجدداً مورد تجدیدنظر قرار گرفت و به جای متغیر درآمد ملی، تولید ناخالص ملی ملاک عمل قرار گرفت و ذخایر خارجی مفهوم وسیع‌تری که شامل حق برداشت مخصوص نیز بود پیدا کرد ضمناً روش محاسبه سهمیه‌ها هم نیز ساده‌تر شد.

ب- حق رأی اعضاء

هر کشوری که سهمیه بیشتری به صندوق پرداخت نموده باشد از حق رأی بیشتری برخوردار است و طبعاً از نفوذ بیشتری برای دخالت در سیاستهای صندوق بهره می‌برد. همان‌طور که گفته شد در صندوق بین‌المللی پول هر عضو دارای یک حق رأی اولیه است که معادل ۲۵۰ رأی است مضافاً بر این به ازای هر ۱۰۰.۰۰۰ واحد حق برداشت مخصوص از سهمیه‌اش نیز دارای یک رأی می‌شود در حال حاضر بیشترین حق رأی متعلق به ایالات متحده آمریکا با نزدیک به ۱۸٪ کل آراء و کمترین حق رأی متعلق به جزایر مالدیو (جزیره‌ای در اقیانوس هند) می‌باشد. بسیاری از تصمیمات مجمع عمومی و هیئت اجرائی با اکثریت ساده آراء اعضاء گرفته می‌شود. با این حال برای اتخاذ تصمیم‌های مهم، اکثریت بیشتری لازم است مثلاً تصمیمات بنیادی مانند تغییر سهمیه‌ها، تخصیص حق برداشت مخصوص و مصرف طلای صندوق ۸۵ درصد کل آراء را می‌طلبد و تصمیمات مربوط به نرخ بهره و تسهیلات اعطایی صندوق مستلزم اخذ ۷۰ درصد کل آراء است. چنانکه ملاحظه می‌شود تصمیمات بنیادی به راحتی توسط ایالات متحده آمریکا به تنهایی یا جامعه اقتصادی اروپا به طور جمعی می‌توانند و تو گردند و

عملاً اکثریت مورد نیاز به وجود نیاید. در هیئت اجرایی معمولاً رای گیری رسمی صورت نمی‌گیرد بلکه تصمیمات براساس تفاهم کلی مدیران اتخاذ می‌گردد.

ج) تعهدات اعضاء نسبت به صندوق:

اول- تعهدات خاص^۱

با توجه به هدف اصلی نظام پولی بین‌المللی یعنی ایجاد چهارچوبی برای تسهیل مبادله کالا، خدمات و سرمایه میان کشورها و حفظ رشد سالم اقتصادی و همچنین با توجه به ضرورت توسعه زیر بنایی برای ثبات مالی و اقتصادی، هر یک از اعضاء متعهد می‌باشند که با صندوق و سایر اعضاء در برقراری ترتیبات منظم ارزی و ثبات نرخها همکاری نمایند موارد خاصی که اعضاء ملزم به رعایت آن می‌باشند عبارتند از:

۱- کوشش در اتخاذ سیاستهای اقتصادی و مالی متناسب با رشد منظم اقتصادی منطبق با ثبات قیمت‌ها.

۲- جلوگیری از بروز اختلافات زیان‌بخش در ایجاد یک نظام پولی شایسته و تقویت مبانی اقتصادی و مالی.

۳- اجتناب از مداخله بی رویه در بازار ارزها و نظام پولی بین‌المللی به منظور ممانعت از ایجاد توازن صحیح موازنه پرداختها

۴- اتخاذ سیاستهای ارزی متناسب با تعهدات تعیین شده از طرف صندوق

^۱ - دکتر احمدی، جزوه درسی سازمان‌های پولی و مالی بین‌المللی، دانشکده علوم بانک‌داری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، صفحه ۱۸.

دوم) تعهدات عام:

اعضاء علاوه بر تعهداتی که درباره رعایت مواد اساسنامه صندوق دارند متعهد به رعایت موارد عمومی ذیل می‌باشند:

۱- اجتناب از اعمال محدودیت در مورد پرداختهای جاری

۲- اجتناب از اقدامات تبعیضی و رویه‌های چندرنخی

۳- تعهد قابلیت تبدیل پولی موجودیهای خارج از کشور عضو

۴- از بین بردن تدریجی محدودیتهای ارزی

صندوق معتقد است اینگونه ممنوعیت و محدودیتهای توسعه و پیشرفت بازرگانی خارجی را مانع می‌گردد.

۵- دادن اطلاعات در حدود مقررات در خصوص مجمع فعالیتهای اقتصادی و پولی کشور مربوطه اگر چه بیشتر اطلاعات مزبور عمومی می‌باشند ولی غالباً اتفاق می‌افتد که بعضی دولتها (سوسیالیست و یا در حال توسعه) به اطلاعات فوق جنبه محرمانه‌ای می‌دهند چنین امری نمی‌تواند انتقال اطلاعات را به صندوق که از آن استفاده‌های داخلی و سری می‌شود معاف سازد. اطلاعاتی که بدین طریق برای صندوق بدست آمده به آن اجازه می‌دهد تا ماموریت عمومی خود را در مورد کنترل سیستم پولی و مالی به خوبی پیش ببرد. به علاوه صندوق بین‌المللی پول به دلیل اینکه همواره از وضعیت اقتصادی اعضایش مطلع است برای اجرای وظیفه دیگرش که به ضمانت از اعضا مربوط می‌شود خود را در وضعیت بهتری می‌یابد و از

این طریق قادر است با سرعت و کارایی بهتر به کمک کشورهای که با دشواریهایی دست بگریباند بشتابد این اطلاعات مربوط به موارد ذیل می‌باشد:

- ۱) موجودی رسمی طلا و ارز در داخل و خارج کشور
- ۲) موجودی طلا و ارز نزد موسسات بانکی و مالی (غیر از موسسات رسمی) در داخل و خارج از کشور
- ۳) تولید طلا
- ۴) صادرات و واردات طلا با قید کشورهای مقصد و مبدا
- ۵) کل صادرات و واردات کالا با ذکر ارزش آنها به پول محل بر حسب کشورهای مقصد و مبدا
- ۶) موازنه پرداختها شامل تجارت کالا و خدمات، معاملات طلا، انتقالات سرمایه و سایر اقلام
- ۷) سرمایه‌گذاری کشورهای دیگر از کشور مربوطه و سرمایه‌گذاریهای خارج از کشور عضو
- ۸) درآمد ملی
- ۹) شاخصهای قیمت شامل شاخص بهای کالاها در بازارهای عمده‌فروشی و خرده‌فروشی و قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی.
- ۱۰) نرخ خرید و فروش ارز
- ۱۱) کنترل‌های ارزی

۱۲) در مواردی که ترتیبات رسمی پایاپای وجود دارد، جزئیات مبالغ مربوطه به معاملات بازرگانی و مالی که هنوز پایاپای نشده‌اند. اعضاء ملزم به دادن گزارش تفصیلی و افشاء اموال مربوط به افراد و شرکتهای نیستند ولی متعهد هستند که حتی الامکان اطلاعات را دقیق و جامع تهیه کنند و از توسل به ارقام تخمینی خودداری ورزند.

۶- تعهد عمومی تشریک مساعی با صندوق

این تعهد از جهت پیش برد ثبات مبادلات ارزی و حفظ مقررات ارزی منظم بین دولتها و جلوگیری از کاهش ارزی ملهم از روحیه خصومت جوئی به اعضاء تحمیل می گردد.

فصل دوم- ارکان صندوق

بند اول- ارکان اصلی

الف- هیئت رئیسه^۱

هر کشور عضو در هیئت رئیسه دارای یک نماینده اصلی و یک نماینده علی البدل است معمولاً نماینده اصلی وزیر دارائی یا رئیس بانک مرکزی کشور مربوطه است. اعضای هیئت رئیسه برای مدت خاصی تعیین نمی شوند بلکه تا زمانی که انتخاب جدیدی صورت نگرفته باشد انجام وظیفه خواهند کرد نماینده علی البدل فقط در صورت غیبت نماینده اصلی حق رای خواهد داشت اعضای هیئت رئیسه یکی از نمایندگان را به عنوان رئیس انتخاب خواهند کرد این هیئت رئیسه که به عبارتی می توان آن را مجمع عمومی صندوق نامید سالی یکبار تشکیل جلسه می دهد و درباره پذیرفتن اعضای جدید، میزان حق برداشت مخصوص و سهمیه ها

^۱- Board of Governors

تصمیم‌گیری می‌کند. ضمناً با تقاضای حداقل ۱۵ عضو یا اعضای که جمعاً یک چهارم کل آراء را داشته باشند نیز هیئت رئیسه تشکیل جلسه خواهد داد حد نصاب برای هر یک از جلسات هیئت نمایندگان دولتها یا هیئت رئیسه، حضور اکثریت نمایندگانی خواهد بود که حداقل دارای دو سوم کل آراء باشند. تعداد آراء هر نماینده به نسبت سهمیه‌ای خواهد بود که به کشوری که او را به نمایندگی انتخاب کرده تخصیص داده شده است. به موجب اساسنامه صندوق همه اختیاراتی که به مدیران اجرایی و مدیر عامل (یعنی در واقع هیئت اجرایی) محول نشده در اختیار هیئت رئیسه است مضافاً بر این هیئت رئیسه می‌تواند ترتیبی مقرر دارد که به موجب آن هیئت اجرایی بتواند هنگامی که انجام موضوعی را موافق با مصالح صندوق تشخیص می‌دهد بدون آن که از هیئت رئیسه درخواست تشکیل جلسه کند، نسبت به موضوع معین رای نمایندگان را استفسار نماید. هیئت رئیسه و همچنین هیئت اجرایی در مورد اختیارات تفویضی می‌توانند آئین‌نامه‌ها و مقرراتی را که برای انجام فعالیت‌های صندوق لازم یا مناسب می‌داند وضع نماید. نمایندگان اصلی و علی‌البدل بدون دریافت حق‌الزحمه از صندوق انجام وظیفه خواهند نمود ولی صندوق می‌تواند به عنوان حق حضور در جلسات هزینه‌های متعارفی را که نمایندگان متحمل می‌شوند به آنها پرداخت نماید. هیئت رئیسه میزان مبالغ پرداختی به مدیران اصلی و علی‌البدل و حقوق و شرایط قرارداد خدمت مدیرعامل را تعیین خواهد کرد.

ب- هیئت اجرایی

هیئت مدیره یا اجرایی^۱ مسئول انجام دادن امور صندوق خواهد بود و به این منظور از کلیه اختیاراتی که از طرف هیئت نمایندگان دولتها به آن تفویض شده استفاده خواهد کرد. هیئت

^۱ - در اساسنامه صندوق که توسط بانک مرکزی ایران ترجمه گردیده از این هیئت به عنوان هیئت مدیره نام برده می‌شود.

اجرائی مرکب از مدیران و مدیرعامل می‌باشد و مدیرعامل ریاست هیئت مزبور را به عهده خواهد داشت. هیئت اجرایی مداوماً در مرکز اصلی صندوق انجام وظیفه خواهد کرد و به مقتضای کار صندوق تشکیل جلسه خواهد داد هر مدیر اجرایی برای خود یک نماینده علی‌البدل انتخاب می‌کند که در غیاب او حق رای خواهد داشت. مدیران تا تعیین یا انتخاب جانشین بر سر کار باقی خواهند ماند، اگر پست یک مدیر انتخابی بیش از نود روز قبل از انقضای دوره مدیریت او بلا تصدی بماند اعضایی که مدیر مذکور را انتخاب کرده‌اند، مدیر دیگری را برای بقیه مدت انتخاب خواهند نمود برای چنین انتخابی حصول اکثریت آراء لازم می‌باشد در زمانی که پست مدیر اصلی بلا تصدی است مدیر علی‌البدل، به جز حق انتصاب مدیر علی‌البدل دارای کلیه اختیارات مدیر اصلی خواهد بود هیئت اجرایی صندوق از مدیران انتصابی و انتخابی تشکیل می‌شود. ۵ کشور عضوی که بالاترین سهمیه را در صندوق دارند هر یک دارای یک مدیر اجرایی هستند این کشورها عبارتند از ایالات متحده آمریکا، انگلیس، آلمان، فرانسه و ژاپن، مدیران این کشورها تا وقتی مدیر جدیدی به جای آنها معرفی نشده در پست خود باقی می‌مانند. اگر هنگام انتخاب مدیران ۵ عضوی که دارای بالاترین سهمیه هستند شامل دو کشور عضوی که در دو سال قبل از آن دارای بالاترین ذخیره در صندوق بوده‌اند، نباشند این دو کشور نیز می‌توانند هر یک مدیری انتخاب کنند البته به موجب اساسنامه صندوق در این صورت تعداد مدیران انتخابی به همین تعداد کاهش داده می‌شود مگر اینکه هیئت رئیسه صندوق این کاهش تعداد را به صلاح امور جاری صندوق ندارند. به این اعتبار از سال ۱۹۷۸ عربستان سعودی که به همراه ایالات متحده آمریکا در زمره بزرگترین وام‌دهندگان به صندوق می‌باشد راسا یک مدیر اجرایی منصوب کرده است و تا زمانی که موقعیت فعلی خود را از حیث تامین وام و اعتبار صندوق حفظ نماید از این امکان برخوردار خواهد بود. هیئت رئیسه صندوق در سپتامبر ۱۹۸۰ تصمیم گرفت که تعداد مدیران اجرایی انتخابی را به ۱۶ نفر افزایش

دهد این تصمیم به کشور چین امکان داد تا یک مدیر اجرایی به صندوق معرفی نماید. همچنین در تیرماه ۱۳۷۱ (سپتامبر ۱۹۹۲) دو مدیر جدید از طرف سوئیس و روسیه به هیات اجرایی صندوق اضافه گردید. در حال حاضر تعداد اعضاء هیئت اجرایی صندوق ۲۴ نفر است که ۸ مدیر آن انتصابی است. حد نصاب برای تشکیل هر یک از جلسات هیات اجرایی حضور اکثریت مدیرانی است که لااقل نصف تمام آراء را داشته باشند هر مدیر منصوب شده دارای تعداد آرائی خواهد بود که به عضوی که او را به مدیریت منصوب کرده تعلق داشته است و هر مدیر انتخابی حق دارد به تعداد آرائی که برای انتخاب او داده شده رای بدهد معمولاً انتخاب این مدیران هر دو سال یک بار و در سالهای زوج صورت می گیرد ولی در صورت لزوم در سالهای فرد هم انتخاب برخی از مدیران هنگام اجلاس سالانه صندوق انجام می شود. اعضای که حق انتصاب یک مدیر را ندارند می توانند هنگامی که تقاضایی از جانب یک عضو تحت بررسی باشد و یا موضوع دستور جلسه مخصوصاً به آن عضو مربوط گردد نماینده‌ای برای شرکت در هر یک از جلسات هیئت اجرایی اعزام دارند.

ج- مدیرعامل صندوق و کارکنان

مدیرعامل صندوق بین‌المللی پول توسط هیئت اجرایی، خارج از اعضای هیئت رئیسه و هیئت اجرایی برای مدت ۵ سال انتخاب می شود. مدیرعامل رئیس هیئت اجرایی خواهد بود ولی جز در موردی که آراء موافق و مخالف مساوی باشد حق رای نخواهد داشت مدیرعامل در اجلاس هیات رئیسه، کمیته وقت و کمیته توسعه شرکت می کند. گذشته از این مدیرعامل رئیس کارکنان صندوق است و زیر نظر هیئت اجرایی، امور جاری صندوق را اداره می نماید و هیئت اجرایی در هر زمان می تواند وی را عزل نماید. مدیرعامل صندوق معمولاً تبعه یکی از کشورهای اروپایی عضو صندوق است و از ۷ مدیرعاملی که تاکنون صندوق بخود دیده است

۳ نفر فرانسوی، ۲ نفر سوئدی، یک نفر بلژیکی و یک نفر هلندی بوده‌اند. به موجب اساسنامه صندوق، مدیرعامل می‌بایست تحت نظارت کلی هیئت اجرایی مسئول سازمان دادن، استخدام و اخراج کارکنان صندوق می‌باشد و با در نظر گرفتن اهمیت فوق‌العاده کارآیی و صلاحیت فنی کارکنان صندوق مدیرعامل می‌بایست توجه کافی نماید تا در عین حال که کیفیت کار صندوق را حفظ می‌کند کارکنان آن را از میان کشورهای مختلف جهان انتخاب کند و کشورهای عضو که اتباع آنان در صندوق مشغول می‌شوند باید از اعمال نفوذ در آن خودداری نمایند تا کارکنان مزبور بتوانند بدون آن که تابع قوه دیگری باشند در نهایت جدیت انجام وظیفه نمایند در سال ۱۹۲۲ تعداد کارکنان صندوق حدود ۲۱۸۰ نفر بود که از میان متجاوز از ۱۰۰ کشور عضو انتخاب شده بودند.^۱

د- ادارات و دوایر صندوق

صندوق دارای شانزده اداره و دفتر عمده به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- اداره کارپردازی که امور کتابخانه، تنظیم بودجه داخلی و مسافرت‌ها را به عهده دارد و مسئول سرویس دادن به بقیه اداره‌ها است.
- ۲- اداره ارز و مناسبات تجاری که برنامه‌های تثبیت مالی صندوق را تنظیم می‌نماید و به کشورهای عضو گروه‌های کارشناسی جهت بررسی مسائل اقتصادی اعزام می‌دارد و بدین طریق به صندوق کمک می‌کند تا در رابطه با کشورهای عضو سیاستهای مناسب اتخاذ

^۱ - گلریز، حسن، سازمان‌های پولی و مالی بین‌المللی، موسسه بانک‌داری ایران بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سال

کند این اداره همچنین برای استفاده از منابع صندوق، نرخ ارز و محدودیت‌های ارزی برای هیئت اجرایی صندوق گزارش‌های لازم را تهیه می‌نماید.

۳- اداره بانک‌داری و مرکزی که مسئول جمع‌آوری اطلاعات در خصوص بدهی‌های کشورهای عضو بوده و کمک‌های فنی و مشاوره‌ای و تحقیقی در زمینه بانک‌داری مرکزی را برنامه‌ریزی می‌نماید.

۴- اداره روابط خارجی که مسئول ارتباطات ارکان مختلف صندوق با گروه‌های خارج از آن بوده و نسبت به انتشار و توزیع نشریات صندوق و برگزاری سمینارها نیز اقدام لازم به عمل می‌آورد.

۵- اداره امور مالی: این اداره به کشورهای عضو و به خصوص کشورهای در حال توسعه کمک‌های فنی و کارشناسی کرده و جنبه مالی برنامه‌های تثبیت اقتصادی را بررسی می‌کند.

۶- اداره حقوقی: این اداره ضمن اینکه به دیگر سازمانهای بین‌المللی و کشورهای عضو، کمک‌های کارشناسی و فنی حقوقی ارائه می‌دهد. مسئول پاسخگویی و حل و فصل مسائل حقوقی و قضایی صندوق است.

۷- اداره بررسی‌ها: اداره‌ای است که درباره مسائل و سیاستهای پولی بین‌المللی تحقیق می‌نماید.

۸- اداره خزانه: کلیه عملیات مالی و معاملات اداره امور عمومی، حساب‌های اداره شده و جوه امانی و اداره حق برداشت مخصوص زیر نظر این اداره می‌باشد و سیاست عمومی صندوق به خصوص سیاست مالی آن توسط اداره خزانه تنظیم می‌گردد ضمناً حساب‌ها و اسناد مالی

صندوق، در این اداره نگهداشته شده و هزینه‌های اداری صندوق نیز توسط اداره خزانه کار سازی می‌گردد.

۹- اداره آمار: این اداره اطلاعات گوناگونی را که ممکن است در نشریات آماری صندوق مورد نیاز باشد نگهداری نموده و ضمن انجام کمک‌های کارشناسی برای اعضاء روش‌ها و مفاهیم آماری را نیز بسط و توسعه می‌دهد.

۱۰- اداره دبیرخانه: مسئول اداره دفاتر هیئت اجرایی و همچنین رابطه میان مدیران اجرایی بوده، برنامه کاری کارکنان و مدیران را هماهنگ می‌کند.

۱۱- دفتر زبانهای خارجی: این دفتر نسبت به ارائه خدمات ترجمه و تفسیر به مدیریت و کارکنان صندوق اقدام می‌نماید.

۱۲- دفتر نمایندگی سازمان ملل که به عنوان رابط صندوق بین‌المللی پول با سازمان ملل فعالیت می‌نماید.

۱۳- دفتر نمایندگی اروپایی صندوق، که در پاریس قرار دارد و در واقع رابط صندوق و اروپا است.

۱۴- دفتر نمایندگی صندوق در ژنو رابط صندوق با سازمانهای بین‌المللی مستقر در ژنو به ویژه گات و انکتاد می‌باشد.

۱۵- دفتر کامپیوتر که خدمات کامپیوتری از جمله تجزیه و تحلیل سیستم‌ها برنامه‌نویسی تنظیم اسناد و آموزش کامپیوتر به پرسنل را برعهده دارد.

۱۶- دفتر حسابرسی داخلی: این دفتر عملکردهای اداری، مالی و روش‌های مورد استفاده صندوق را مورد ارزیابی قرار داده و نتیجه را به مدیران صندوق گزارش می‌کند.

اضافه بر ده اداره ذکر شده در بالا، صندوق دارای هفت اداره منطقه‌ای برای آفریقا، اروپا، خاورمیانه و منطقه غرب است و وظیفه این ادارات به طور کلی عبارت است از بررسی وضع اقتصادی ممالک تحت حیطه‌ی آنها و تنظیم توصیه‌های اقتصادی برای کشورهای مربوطه با توجه به اهداف صندوق.

بند دوم: ارکان فرعی

الف- کمیته موقت^۱

در ۲۶ ژوئیه ۱۹۷۲ برای اصلاح نظام پولی بین‌المللی کمیته‌ای متشکل از ۲۰ عضو تشکیل، که تحت عنوان کمیته بیست^۲ مشهور گردید. کمیته مزبور در بیست و دوم اکتبر ۱۹۷۴ منحل و جای خود را به دو کمیته جدید داد کمیته موقت صندوق بین‌المللی پول یکی از این دو کمیته است که مستقیماً در رابطه با صندوق می‌باشد و جهت بررسی و اظهارنظر در مورد مسائل پولی بین‌المللی تشکیل گردیده است کمیته موقت در خصوص موارد ذیل به هیئت رئیسه گزارش می‌دهد:

^۱- Intern Committee

^۲- Committee of Twenty

عنوان اصلی کمیته بیست عبارت است از:

Committee of the Board of Governors on Reform of the International Monetary System and Related Issues.

۱- نظارت بر مدیریت نظام پولی بین‌المللی، شامل نحوه تعدیلات لازمی که باید در نظام صورت بگیرد.

۲- بررسی پیشنهادهای رسیده از هیات اجرائی برای اصلاح اساسنامه صندوق.

۳- بررسی بحرآنها ی ناگهانی که نظام پولی بین‌المللی با آنها مواجه می‌شود.

کمیته موقت همچنین در خصوص هر موضوع دیگری که هیئت رئیسه درخواست کند به هیئت رئیسه گزارش خواهد داد.

اعضای کمیته موقت معمولاً از اعضای هیات رئیسه صندوق، با یک وزیر و یا شخصی در حد همین مرتبه و مقام می‌باشند. رئیس کمیته موقت معمولاً از کشورهای صنعتی انتخاب می‌شود. هر کشور عضوی که یک مدیر اجرایی معرفی می‌کند و هر گروه از کشورهای عضو که جمعاً یک مدیر اجرایی دارند می‌توانند یک عضو و تا حداکثر ۷ دستیار به کمیته موقت بفرستند. جلسات کمیته موقت معمولاً هر سال دوبار تشکیل می‌شود که یک بار آن همزمان با جلسات سالیانه صندوق است و یک بار نیز در بهار هر سال در شهر واشنگتن تشکیل می‌گردد مدیران اجرایی صندوق و در غیاب آنها قائم مقام آنان (مدیر علی‌البدل) و نیز مدیرعامل صندوق می‌توانند در جلسات کمیته موقت شرکت نمایند. از مهم‌ترین اقدامات کمیته موقت اصلاح اساسنامه صندوق بین‌المللی پول در سال ۱۹۷۸ که همان اصلاح نظام پولی بین‌المللی است می‌باشد. در صورت تشکیل شورایی که در اساسنامه پیش‌بینی شده است (در صورت تصویب ۸۵٪ آراء هیئت رئیسه) بنا به تصمیم هیئت رئیسه این شورا می‌تواند جایگزین کمیته موقت گردد البته با این فرق که این شورا، فقط یک کمیته مشورتی نبوده و قدرت تصمیم‌گیری نیز دارد.

ب) کمیته توسعه^۱

این کمیته در سال ۱۹۷۴ جهت مطالعه و اظهارنظر بر روی مسئله انتقال منابع کشورهای در حال توسعه تشکیل گردید و در واقع یکی از دو کمیته‌ای است که به پیشنهاد کمیته ۲۰ در سطح وزیران تشکیل می‌گردد و کمیته توسعه در واقع کمیته مشترک صندوق و بانک می‌باشد. اعضای این کمیته توسط اعضاء بانک یا صندوق که می‌توانند یک مدیر اجرایی انتخاب نمایند یا گروهی از اعضا که می‌توانند یک مدیر اجرایی انتخاب نمایند، تعیین می‌گردد، اعضاء کمیته برای مدت ۲ سال انتخاب شده و تعداد آنها بین ۲۱ تا ۲۴ نفر متغیر می‌باشد. در ضمن به همراه هر عضو کمیته، تعداد هفت دستیار انتخاب می‌شوند تا بدین طریق گروه‌ها با کشورهای که در کمیته نماینده‌ای ندارند بتوانند در جلسات کمیته شرکت نمایند. رئیس کمیته از کشورهای در حال توسعه انتخاب می‌شود از طرف دیگر دبیران اجرایی از کشورهای توسعه‌یافته انتخاب می‌شوند کمیته توسعه یک ارگان تصمیم‌گیرنده نیست بلکه فقط مجمعی از دست‌اندرکاران عالی‌رتبه مسائل مالی و توسعه از کشورهای صنعتی و کشورهای در حال توسعه می‌باشد. کمیته توسعه در ارتباط مستقیم با مدیران اجرایی بانک و صندوق بوده و گزارشاتی که باید در اجلاس‌های کمیته مطرح گردد اول به هیئت مدیره بانک و صندوق جهت بررسی ارجاع می‌شوند. به موجب قطعنامه تشکیل این کمیته، رئیس بانک جهانی و مدیرعامل صندوق بین‌المللی پول باید در تمام اجلاس‌های کمیته شرکت نمایند و کارهای اجرایی و تکنیکی کمیته توسط کارکنان بانک و صندوق انجام می‌گیرد معمولاً در اجلاس‌های کمیته از روسای

^۱ - نام اصلی کمیته توسعه بدین شرح می‌باشد:

سازمانهای مالی و اقتصادی بین‌المللی چون برنامه عمران سازمان ملل^۱، انکتاد^۲ بانک‌های توسعه منطقه‌ای، گات^۳ صندوق توسعه بین‌المللی، اوپک و چند سازمان دیگر جهت شرکت دعوت می‌شود. کمیته توسعه هم‌زمان با کمیته موقت و گروه ۲۴ سالی دوبار یکبار در بهار و یکبار در پاییز هم‌زمان با اجلاس سالیانه مشترک صندوق و بانک تشکیل جلسه می‌دهد. کشورهای عضو کمیته توسعه عبارتند از: بلژیک، فرانسه، انگلستان، امریکا، سوئد، ژاپن، چین، آلمان، کانادا، هلند، ایتالیا، استرالیا، شیلی، مکزیک، جمهوری دومینیکن، تایلند، پاکستان، هندوستان، ساحل عاج، مراکش و تانزانیا، نماینده گروه ایران در کمیته توسعه وزیر دارایی مراکش می‌باشد.

بخش سوم: روابط صندوق بین‌المللی پول با سازمان ملل متحد:

سازمان ملل متحد سازمانی است متشکل از ۱۸۴ کشور جهان^۴ که به منظور جلوگیری از بروز اختلالات و مناقشات بین‌المللی و در جهت تامین صلح جهانی در اکتبر سال ۱۹۴۵ تشکیل گردیده است صندوق بین‌المللی پول جزء سازمانهای تخصصی وابسته به سازمان ملل می‌باشد و از طریق شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد^۵ با این سازمان ارتباط دارد. صندوق بین‌المللی پول در سازمان ملل و سازمانهای وابسته به آن نماینده دارد و از سوی دیگر نماینده‌های سازمان ملل حق حضور و شرکت در جلسات هیئت رئیسه صندوق بین‌المللی پول و سایر جلسات آن را بدون حق رای دارا می‌باشند. نماینده‌های صندوق نیز حق دارند بدون

^۱ - UNDP

^۲ - UNCTad

^۳ - Gatt

^۴ - گزارش دبیرکل سازمان ملل متحد سال ۱۹۹۳، صفحه ۱۰.

^۵ - رکنی است زیر نظر مجمع عمومی، مسئولیت فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد را به عهده دارد.

داشتن حق رای در جلسات کمیته‌های مجمع عمومی و جلسات شورای اقتصادی و اجتماعی و سایر ارگانهای سازمان ملل که صندوق در آنها منافی دارد شرکت نمایند از آن گذشته نماینده‌های صندوق بین‌المللی پول برای مشاوره با پرسنل رسمی سازمان ملل حق شرکت در جلسات مجمع عمومی را دارند. علاوه بر این سازمان ملل متحد و صندوق توافقی (بر مبنای منشور سازمان ملل و اساسنامه صندوق بین‌المللی پول) را برای تبادل اطلاعات به جز در خصوص موارد سری امضاء کرده‌اند. از سوی دیگر سازمان ملل به صندوق مجوز داده است که از دیوان بین‌المللی دادگستری، نظر مشورتی در خصوص مسائل مربوط به فعالیت‌های خود کسب نماید. مدیرعامل صندوق معمولاً در شورای اقتصادی و اجتماعی سخنرانی می‌کند و جلسات مشابهی در ژنو و نیویورک دارد معاون وی در غیاب در این جلسات و مراسم حضور و شرکت دارد. ضمناً لازم به ذکر است ضمیمه ۵ کنوانسیون سازمان ملل در مورد مزایا و مصونیت‌های سازمانهای بین‌المللی در خصوص صندوق بین‌المللی پول است و به موجب این ضمیمه، کنوانسیون مزبور موجب هیچ اصلاحی در اساسنامه صندوق نخواهد شد و مصونیت‌های قانونی موجود برای صندوق را کاهش نخواهد داد.^۱ مطلبی که باید بدان توجه داشت این است که گرچه صندوق بین‌المللی پول و سازمان ملل متحد با یکدیگر ارتباط داشته و دارای هدف‌های اقتصادی مشابهی می‌باشند ولی از نقطه نظر برنامه‌های مصالح اجتماعی، اختلافات بنیادی در مورد طرز برخورد با کشورهای در حال توسعه و صنعتی داشته‌اند. سیاست سازمان ملل متحد به خاطر سیستم رای‌گیری هر کشور یک رای تحت تاثیر و نفوذ کشورهای در حال توسعه می‌باشد در حالی که صندوق بین‌المللی پول با سیستم رای بیشتر با سهمیه بیشتر، تحت نفوذ کشورهای بزرگ صنعتی است با این وجود هر دو تاکید بر توزیع قدرت و بالابردن

^۱ -International Monetary Fund-Selected Decisions of the IMF-۱۹۴۲, Page ۴۶۳.

تکنولوژی دارند، و از آن گذشته باید گفت که حق و توهم در شورای امنیت و هم در صندوق بین‌المللی پول مکرراً توسط کشور امریکا استفاده می‌شود. در حالی که سایر کشورها به ندرت از میزان سهمیه‌ها و قدرت خود سوء استفاده می‌کنند.

نتیجه گیری

در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که همان‌طور که سازمان ملل متحد به عنوان نقطه عطفی و در نقش یک سازمان سیاسی بین‌المللی بشمار می‌آید صندوق بین‌المللی پول نیز (به همراه بانک جهانی) به عنوان نقطه عطفی در روابط مالی بین‌المللی محسوب می‌گردد. و در واقع شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل و صندوق بین‌المللی پول مرکز اقتصاد و تشکیلات مالی بین‌المللی بوده و تبادلات مدیریت و تکنیک اداری برای توسعه اقتصادی اوضاع در سطح جهانی دارند. ولی متأسفانه علی‌رغم پیشرفت‌های جهانی در اقتصاد بین‌المللی و در سطح این سازمانها، آنها در کمک رسانیدن به کشورهای در حال توسعه، موفقیت چندانی نداشته و تاکنون نتوانسته‌اند از بحر آنها ی مالی جهانی که از سال ۱۹۸۰ تاکنون جدیدی گردیده را حل نمایند. مقام‌های دولتی کشورهای عضو، مدیران شرکت‌ها و روسای بانکها در دیدارهای صندوق بین‌المللی پول عمدتاً مهمترین مسائل روز را به بحث می‌گذارند. از صندوق بین‌المللی پول عمدتاً به عنوان آخرین پناهگاه برای گرفتن کمک مالی یاد می‌شود؛ زمانی که کشورها با بحران شدید مالی مواجه می‌شوند، برای دریافت کمک مالی به این سازمان رجوع می‌کنند. عده‌ای نقش حمایتی این سازمان را مورد تقدیر قرار داده‌اند؛ مثلاً در اوایل دهه ۱۹۸۰ که مکزیک اعلام کرد قادر به بازپرداخت بدهی‌های خود نیست؛ این سازمان به کمک مکزیک آمد. تنش‌های تجاری، وضعیت رشد اقتصادی در جهان، بررسی تولید صنعتی و بدهی شرکت‌ها و... از جمله مسائل مهم مورد بحث در این سازمان هستند.

نهایتاً فهمیدیم تصمیم‌های صندوق بین‌المللی پول، تأثیرات چشمگیری بر وضعیت اقتصادی کشورهای جهان دارد. از صندوق بین‌المللی پول عمدتاً به عنوان آخرین پناهگاه برای گرفتن کمک مالی یاد می‌شود. یعنی هنگامیکه که کشورها با بحران مالی جدی روبرو می‌شوند برای دریافت کمک مالی به این سازمان رجوع می‌کنند. در پایان باید به اهداف این صندوق اشاره ای اجمالی به شرح زیر داشته باشیم:

- گسترش همکاری های پولی بین المللی از طریق یک نهاد دائمی که بتواند تمهیدات لازم برای مشارکت و همکاری در برنامه های پولی بین المللی را فراهم نماید
- تسهیل، گسترش و رشد موازنه تجارت بین الملل و کمک هایی جهت نیل به سطوح بالای اشتغال در کشورهای جهان، افزایش درآمد حقیقی و توسعه منابع تولیدی پر بازده و حذف موانعی که موجب اختلال در تجارت جهانی می شوند.
- ایجاد و حفظ ثبات نرخ ارز و برقراری ساز و کارهای مناسب برای حفظ و نگهداری مقررات ارزی در میان اعضا و جلوگیری از تسریع در کاهش ارزش پول.
- اعطای کمک های مالی به کشورهای که دارای مشکل تعادل در تراز پرداخت می باشند و کاهش میزان عدم تعادل و بی ثباتی در کشورهای عضو.
- نظارت بر سیاست های اقتصادی کشورهای عضو
- تسهیل همکاری پولی و افزایش همکاری بین المللی برای رفع مشکلات پولی از راه مشاوره

- اجرای مجموعه قوانین و ضوابط مربوط به سیاست های نرخ مبادلات ارزی و تثبیت مبادلات و تسهیل رشد موزون بازرگانی بین المللی
- افزایش ثبات و جلوگیری از رقابت در کاهش ارزش برابری ارز که به منظور افزایش صادرات صورت می گیرد.
- اعطای تسهیلات مالی ضروری برای رفع مشکل موازنه پرداخت ها به منظور دستیابی مجدد به توازن پرداخت ها و تامین پرداخت وام به کشورهایی که با تجارت جهانی پیوند خورده و دارای مشکلات مربوط به عدم پرداخت می باشند.
- ارائه گزارش های ادواری و موردی در مورد اقتصاد کشورها و اراده سیاست های پیشنهادی برای بهبود وضعیت اقتصاد جهانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مآخذ

الف - منابع فارسی

- ۱- دکتر احمدی، سازمانهای پولی و مالی بین‌المللی، جزوه درسی سازمانهای پولی و مالی بین‌المللی، دانشکده علوم بانکداری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، صفحه ۱۸
- ۲- کیلیار، کلودآلبر، نهادهای روابط بین‌الملل ترجمه هدایت الله فلسفی، انتشارات نشر نو سال ۱۳۶۸ صفحه ۴۵
- ۳- گلریز، حسن، سازمانهای پولی و مالی بین‌المللی، مرکز آموزش بانکداری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سال ۱۳۷۲
- ۴- دکتر میرعباسی، سید محمد باقر، سازمانهای بین‌المللی، جزوه درسی، دانشگاه تهران، سال تحصیلی ۷۱-۷۲
- ۵- دکتر مشبکی، اصغر، سازمانهای پولی و مالی بین‌المللی و ادغامهای اقتصادی منطقه‌ای، تهران جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۰، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ۶- دکتر مشکوه، سید محمد، سیستم پولی بین‌المللی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۸.

ب - منابع انگلیسی

- 1- International Monetary Fund-Developing Countries ۱۹۸۸
- ۲- International Monetary Fund, Selected dicisions of the IMF
- ۳- World Economic outlook